

Právne nástroje boja proti maďarskej iredente v medzivojnovom období na Slovensku

Jakub Jankovič

VZNIK PRVEJ REPUBLIKY A MAĎARSKEJ IREIDENTY

Vznik Československej republiky je, prirodzene, v našej spoločnosti vnímaný ako kľúčový historický moment, vyvrcholenie emancipačného boja Čechov a Slovákov o vlastnú slobodu a štát. Samotný akt vyhlásenia nezávislosti späť s dátumom 28. októbra 1918, bol však iba jeden z medzníkov, spojených so začiatkami budovania Československa. Tieto snahy ale v prvých rokoch narážali na viacero prekážok. Bezprostredne po vzniku republiky sa na Slovensku objavilo akési mocenské vákuum. Začiatkom novembra 1918 sa prakticky celé územie Slovenska ocitlo v živelnom a revolučnom pohybe, ktorý sprevádzali rabovačky a výtržnosti. Široké vrstvy bežného obyvateľstva, počnúc roľníkmi, remeselníkmi, končiac vidieckou a malomestskou chudobou, s podporou demobilizovaných vojakov, sa pod vplyvom konca prvej svetovej vojny, vyhlásenia vzniku republiky či správ o Martinskej deklarácii a rozpade Rakúsko-Uhorska začali mobilizovať a búriť. Primárnym cieľom ich hnevu boli predstavitelia starej vrchnosti, bezprostrední vykorisťovatelia a utláčatelia – notári, richtári, obchodníci, žandári či statkári. Vlna týchto násilností, navyše posilnená iluzórnym chápaním absolútnej slobody spojenej s dobovými spoločenskými zmenami, bola logickým vyústením vtedajšej povojnovej katastrofálnej sociálnej situácie.¹

Prechod Slovenska z pozície integrálnej časti Uhorska do Československa ale nebol proces nárazový, ale postupný. Prevzatie zákonodarnej, výkonnej a vojenskej moci prostredníctvom

Abstract

This paper analyses the approach of the first Czechoslovak republic towards the issue of Hungarian irredentism during the interwar period. The specific attention is given to the legal tools and their use in combating Hungarian anti-Trianon policies in all of its varieties. As the article illustrates, the term irredentism and especially its content and meaning used to be problematic and interpreted extensively. Czechoslovak government and its bureaus perceived any resistance or Hungarian state related support or manifestation as dangerous and potentially threatening to its existence. Therefore, a certain measures were applied to eliminate this menace. Such measures included but were not limited to censorship of news and books, interference with the right to assembly, ban on the Hungarian anthem, Hungarian national colours and flag, celebration of Hungarian national holidays or police investigation of Hungarians often followed by criminal procedure due to their membership in irredentist organisations. The article theorises that using above mentioned measures or methods was in certain cases not only inappropriate but in clear contradiction with Czechoslovak democratic and liberal values as well.

Keywords

Czechoslovakia, interwar period, Hungarians in Slovakia, censorship, freedom of speech

Author

Mgr. Jakub Jankovič
Comenius University in Bratislava, Faculty of Law
jakub.jankovic@flaw.uniba.sk

Cite

JANKOVIČ, Jakub. Právne nástroje boja proti maďarskej iredente v medzivojnovom období na Slovensku. In *Historia et Theoria iuris*, 2024, roč. 16, č. 1, s. 23 – 31.

¹ HRONSKÝ, Marián. *Boj o Slovensko a Trianon 1918 – 1920*. Svedectvá, zv. IV. Bratislava: Nár. lit. centrum, 1998, s. 57.

Národného výboru československého po 28. októbri na území Čiech a Moravy prebehlo bez väčších problémov. Na Slovensku bola situácia odlišná. Slovensko (vtedy ešte stále nejednoznačne vymedzené hranicami) už bolo *de iure* súčasťou Československa, *de facto* ale moc na jeho území stále držala v rukách maďarská administratíva, financie či ozbrojené sily. Postupným preberaním moci na Slovensku poverila 11. novembra československá vláda Vavra Šrobára, ktorá ho zároveň dosadila do čela *Ministerstva Československa s plnou mocou pre správu Slovenska* so sídlom v Žiline. Nastolovanie moci československej zaznamenalo v rámci vtedajších možností úspechy na západe, severe či strede Slovenska. O východnom a južnom Slovensku toto povedať nemožno. V regiónoch ako Spiš, Zemplín alebo Šariš stále rozhodovali uhorské stoličné a okresné úrady riadené maďarskými županmi, slúžnymi a policajnými zložkami. Čerstvo vymenovaný predseda maďarskej vlády gróf Mihály Károlyi vydal maďarskej armáde a úradníctvu pokyn, aby ustúpili československým vojenským jednotkám bez odporu a vyhli sa tak ozbrojenému stretu. Prítomnosť československých vojakov na Slovensku považoval za prechodnú a neudržateľnú záležitosť. Veril, že sa mu podarí situáciu vyriešiť diplomatickou cestou a udržať integritu Uhorska a jeho hraníc.²

Maďarská zahraničná politika sa k emancipačným snahám nemaďarských národov v Uhorsku spočiatku stavala odmietavo, neskôr preferovala vytvorenie čisto etnických hraníc a to na základe plebiscitu na všetkých sporných územiach. Priebeh a výsledok mierových rokovaní medzi porazenou maďarskou stranou a víťaznými mocnosťami podnietil vznik maďarského iredentizmu – politickej stratégie, ktorej základným cieľom bolo prinavrátanie územia majoritne obývané maďarským obyvateľstvom a to buď s pomocou vypísania referenda pre všetky územia majoritne obývané maďarským obyvateľstvom, ktoré sa dostali k susedným štátom alebo postupné získanie ostatných častí bývalého Uhorska.³ Fenomén maďarskej iredenty alebo revizionizmu sa tak stal pre rodiace sa a vyvíjajúce sa Československo problémom nielen neuralgickým – ale doslova životohrozujúcim. Kolaps uhorskej časti monarchie vyvolal nevôľu nielen v bývalých najvyšších uhorských politických kruhoch ale prierezovo naprieč celou maďarskou spoločnosťou.

REPUBLIKA VRACIA ÚDER – PROPAGANDISTICKÉ PLAGÁTIKY, BROŽÚRY, NOVINY A LETÁKY

Ako na tieto výzvy reagovalo Československo? Jeden z prvých bojov, ktorému museli československé sily čeliť, boli letákové agitácie z Pešti nevídaných rozmerov. Slovensko bolo zaplavené brožúrami, letákmi, či plagátmi dovezenými poštou, železničiarimi, lietadlami či dokonca aj z Maďarska cestujúcimi osobami. Obsah týchto propagandistických materiálov mal jasný cieľ – povzbudzovať úradníkov, aby neslúžili, sudcov aby nesúdili, železničiarov a poštárov aby sabotovali a vojakov aby neposlúchali. V prípade spolupráce s československou mocou im Maďari hrozili krvavou pomstou a to hneď, keď opäť zaujmú Slovensko. Maďarskej propagande bolo treba čeliť domácou propagandou a za týmto účelom Vavro Šrobár zvolal 19. februára 1919 dôvernú poradu. Výsledkom tejto schôdzky bolo vytvorenie stálej tlačovej kancelárie v rámci *Ministerstva Československa s plnou mocou pre správu Slovenska*, ktorá mala monitorovať domáce aj zahraničné časopisy. Rovnako sa uzniesli na masívnej výrobe a distribúcií

² RUTTKAY, Fraňo. *Maďarská iredenta a Slovensko: 1918 – 1920*. Bratislava: Kubko Goral, 1997, s. 12.

³ SZARKA, László. Maďarská zahraničná politika a orientácia maďarskej menšinovej politiky v medzivojnovom Československu. In GABZDILOVÁ, Soňa. *Vybrané aspekty postavenia maďarskej minority na Slovensku v rokoch 1918 – 1929*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2011, s. 94.

ilustrovaných a farebných letákov, podporujúcich československé záujmy a republikánske zriadenie.⁴

Mnohí toto obdobie nazývali zv. „letákovou vojnou“. Maďarskí agitátori okrem iného v týchto tlačivách vystríhali Slovákov pred spojením sa s Čechmi v spoločnom štáte a vyhlasovali, že pokiaľ k tomu dôjde, tak zanikne „slovenský svojráz, mravy, zvyky ba i slovenská reč.“⁵

ZÁSAHY DO ZHROMAŽDOVACIEHO PRÁVA

Prvá republika tak musela zápasit' s problémom iredenty od samého začiatku. V období 1918 až 1920 ešte neexistovala jednoznačne vymedzená hranica medzi Slovenskom a Maďarskom, nakoľko Slovensko v rámci Uhorska nikdy nefigurovalo ako samostatná korunná krajina. Táto skutočnosť spôsobila, že už v rámci demarkačnej línie sa na území postupne ovládanom československou mocou ocitli územia obývané prevažne maďarským obyvateľstvom. To, prirodzene, nemalo záujem byť súčasťou samostatného československého štátu, čo v tomto období viedlo k rôznym protestným akciám, ktoré poznačili výrazné zásahy do zhromažďovacieho práva.

Týmto zásahom sa vo svojej práci venoval maďarsky píšuci historik Attila Simon pôvodcom zo Slovenska. Ten vo svojom výskume uvádza ako príklad protest z 20. marca 1919 v Želiezovciach. Skupina mladých chlapov sa rozhodla verejne vyjadriť nesúhlas s odvodovým listom do armády, pochodujúc ulicami mesta, spievajúc patriotické maďarské piesne. Československá moc bola vtedy v oblasti dnešného južného Slovenska limitovaná a pozostávala v meste iba z veliteľa čaty a dvoch vojakov. Títo sa vzhľadom k početnej prevahe protestujúcich rozhodli stiahnuť a zamknúť do miestnej budovy kasárne. Odtiaľ zavolali posily z neďalekej obce Pohronský Ruskov, v ktorom bola v miestnom cukrovare umiestnená skupina 15 vojakov, vedená desiatnikom. Táto jednotka z vlastnej iniciatívy a bez súhlasu svojich nadriadených vyrazila do Želiezoviec vlakom, vysporiadať sa s týmto zhromaždením. Protestné zhromaždenie pokračovalo toho istého dňa popoludní a neskorší stret s povolanou jednotkou skončil tragicky – nečakaná strelba do davu bez varovania si vyžiadala päť obetí a viacero zranených.⁶

Podobné nešťastie sa udialo len pár dní predtým na východe Slovenska v Košiciach. Na Hlavnej ulici sa tu pred bronzovou sochou honvéda s kurucom s blížiacim sviatkom na pamiatku maďarskej revolúcie 15. marca napriek zákazu zišiel dav občanov maďarskej národnosti, ktorý bol následne rozohnaný. Keďže toto súsošie sa pre maďarských Košičanov stalo symbolom odporu voči prvej republike, tak sa československé úrady veľmi rýchlo rozhodli pre jeho demontáž.⁷

Podľa výskumu Attilu Simona sa v nasledujúci deň, 16. marca 1919, v skorých ranných hodinách na tomto mieste zišli československí vojaci, ktorí predmetné súsošie zhodili z podstavca na zem a odťali mu hlavu. Zvesti o tomto útoku na symbol maďarskej revolúcie sa

⁴ Predmetné letáky a plagáty v 12 rôznych verziách skoncipoval český dramatik, esejista, spisovateľ a prozaik Jiří Mahen, vlastným menom Antonín Vančura (1882 – 1939). Tento propagandistický materiál bol vydaný v počte 2,5 milióna exemplárov a tieto bohato ilustrované a farebné plagáty boli vylepované po všetkých obciach na Slovensku. ŠROBÁR, Vavro. *Oslobodené Slovensko: pamäti z rokov 1918 – 1920*. II. Sväzok. Bratislava: Academic Electronic Press, 2004, s. 32 – 33.

⁵ RUTTKAY, ref. 2, s. 10.

⁶ Československá vláda ale reálne nemala záujem na rekrutovaní mužov maďarskej národnosti z dôvodu, že by mohli predstavovať nebezpečenstvo ako štátne nespoľahlivý element. Podľa plánov tak mali byť len v rámci odvedenia registrovaní, ale nie mobilizovaní. SIMON, Attila. *Az átmenet bizonytalansága: az 1918/1919-es impériumváltás Pozsonytól Kassáig*. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2021, s. 99 – 100.

⁷ JARINKOVIČ, Martin – KÁRPÁTY, Vojtech – DULOVIČ, Erik et al. *Košice 1918 – 1938: zrod metropoly východného Slovenska*. Košice: Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Košiciach, 2018, s. 111.

okamžite rozniesli po meste a o pár hodín sa v okolí zničenej sochy zhromaždili tisíce Maďarov. Na znak nesúhlasu spievali národné piesne a maďarskú hymnu. Situácia sa začala s príchodom ďalších československých legionárov na miesto eskalovať a opäť sa skončila strelbou do davu – tá si vyžiadala dve obete, pričom jednou z obetí bolo iba 13 ročné dieťa.⁸

Vnímanie týchto udalostí je nutné chápať v kontexte danej doby, keď akékoľvek protičeskoslovenské prejavy medzi ľuďmi boli považované štátnou mocou za spoločensky neakceptovateľné. Porušovanie zhromažďovacieho práva v tomto období tak možno pripísať nielen individuálnemu zlyhaniu jednotlivcov, ale najmä ako aktivitu s priamou ingerenciou štátu. V prípade Košíc tu možno aj v politických sférach badať snahu získať a udržať mesto a územie s ním spojené pre formujúci sa československý štát. Mesto bolo významným centrom pre široké okolie východného Slovenska, no etnický už bolo primárne maďarské. O tejto skutočnosti sa bohato zmieňuje aj dobová slovenská historiografia. Jej súčasťou bolo napr. československé periodikum *Prúdy*, ktoré označilo národné povedomie východoslovákov za slabé a Košice vykreslili ako najpomadžarčenejšie mesto východného Slovenska.⁹

Rovnaký naratív sa objavuje aj v práci Karola Medveckého, podľa ktorého Košice predstavovali významné mesto pre maďarský kultúrny život, čo patrilo medzi dôvody, na základe ktorých maďarská delegácia žiadala, aby sa mesto vrátilo za demarkačnú líniu.¹⁰

KOLABORANTI MAĎARSKEJ IREIDENTY

Východná časť Slovenska v kontexte maďarskej iredenty a podkopávania československej myšlienky bola pre prvorepublikové zriadenie tvrdým orieškom aj z iných dôvodov. Jedným z nich bola aj práca východoslovenských promaďarských propagandistov, medzi ktorých nepochybne patrí aj osoba Viktora Dvorčáka, maď. Dvorcsák Győző (1878 – 1943). Tento pôvodom prešovský župný archivár a politik vstúpil do služieb maďarskej iredenty a konzistentne sa snažil o rozbitie jednotného slovenského národného hnutia. Svoje názory, podľa ktorých východoslováci sa s hrdosťou považujú za Maďarov, rozprávajú s maďarským prízvukom a nepestujú slovenské národné povedomie, publikoval už v čase prvej svetovej vojny.¹¹

Snažil sa o pripojenie Slovenska k Maďarsku a vyhlasoval, že na východe Slovenska žije osobitné etnikum – tzv. Slovjaci, či Uhro-Slovjaci a ich spisovným jazykom je šarišské nárečie. Dvorčák po vyhlásení nezávislosti československého štátu založil v Prešove Východoslovenskú národnú radu. Pomocou tlače a letákov sa snažil mobilizovať východoslovenský ľud, aby sa k tomuto novozaloženému orgánu prihlásili a uznali jeho legitimitu. Napriek neúspechu jeho iniciatívy sa po dohode s maďarskou vládou rozhodol 11. decembra 1918 v Košiciach vyhlásiť založenie Východoslovenskej republiky, pričom sa sám vymenoval za jej prezidenta. Krátko na to utiekol pred postupujúcou československou armádou do Budapešti. Neskôr pôsobil v exile vo

⁸ SIMON, ref. 6, s. 137 – 138.

⁹ HÚSEK, Ján. Národné povedomie na východnom Slovensku. In *Prúdy*, 1924, č. 8, s. 563.

¹⁰ MEDVECKÝ, Karol Anton. *Slovenský prehľad*. Sväzok I. Bratislava: Komenský Vydavateľský a literárny spolok, 1930, s. 23.

¹¹ DVORČÁK, Viktor. *Sáros földje: 1914 – 1915*. Eperjes: Kósch Árpád, 1916, s. 32.

Varšave a v Paríži.¹² V neprítomnosti bol za svoju protištátnu činnosť a podporu maďarskej iredenty odsúdený na smrť.¹³

OBMEDZOVANIE KULTÚRNEHO A MENŠINOVÉHO ŽIVOTA

Československá štátna moc na Slovensku sa pri boji s iredentizmom a revizionistickými myšlienkami rozhodla často uchýliť ku kontroverzným opatreniam. Niektoré tieto opatrenia, mali priamy dopad na maďarský kultúrny a verejný život v Československu. K zhoršeniu postavenia maďarskej komunity nepochybne možno pripísať aj zúfalý pokus o okupáciu Slovenska maďarskými červenými gardami. Aj táto skutočnosť dala zástancom tvrdého postupu voči maďarskému obyvateľstvu ťažko spochybniteľné argumenty. Maďarsko a maďarská menšina boli tak prezentované ako permanentný zdroj ohrozenia.¹⁴

Zásahy do kultúrneho a minoritného života predstavovali pre československý štát efektívny nástroj ako sa vysporiadať s iredentistickými snahami. Glorifikácia minulosti vo forme sviatkov a pomníkov mala významné miesto v inštrumentáriu maďarskej iredenty. Medzi najpodstatnejšie sviatky slávené v Uhorsku nepochybne patrili oslavy maďarskej revolúcie z 15. marca a sviatok. sv. Štefana – zakladateľa uhorského kráľovstva.¹⁵ Prvorepublikové orgány boli s týmto, prirodzene, konfrontované a nútené na oslavy uhorského štátu a jeho minulosti patrične reagovať. Ministerstvo pre správu Slovenska sa tak rozhodlo slávnosti 15. marca ako sviatku zakázať.¹⁶ Rovnako bolo zakázané používať na verejnosti a verejných podujatiach maďarské farby vrátane štátnej vlajky.¹⁷ V prípade medzinárodných športových podujatí, pri ktorých býva zvykom vyvesiť štátne vlajky zúčastnených krajín, bolo možné udeliť z tohto zákazu výnimku, ak medzi zúčastnenými bol aj reprezentant Maďarska.¹⁸

Všeobecný nepriateľský a podozrievavý postoj voči akýmkoľvek maďarským, či už kultúrnym alebo politickým a vzdelávacím aktivitám, možno pozorovať aj v internej komunikácii medzi československými úradmi. Ako vhodný príklad možno citovať zo správy Prezídia krajinského úradu v Bratislave: „...poslední dobou vyvíjí odbočky živou činnosť, pořádí přednášky, schůze, hrají divadla a to výhradne maďarského národního rázu, při čemž sa používají i stejnokrojů maďarské armády. Směrnice k schůzkam a divadelním představením vydává ústředí spolku v Komárne. Obsahem směrníc jsou členové spolku nabádání k podpoře a zvelebování všeho co jest maďarského a k udržení maďarského ducha. V jedné přednášce, pronesené v S z m ke, které se dostala do rukou četnictva, bylo uvedene heslo : Nem ez a szép, ami új, hanem ami magyar. (Není pěkné to, co je nové, nýbrž to co je maďarské). Je to zřejmá narážka na čs. stát, jako na stát nový.

¹² Z radov ďalších predstaviteľov iredentistického krídla slovenského národného hnutia možno spomenúť aj osobu rímskokatolíckeho kňaza a poslanca uhorského snemu *Františka Jehličku* (1879 – 1939), publicistu a úradníka *Ludovíta Koreňa* (1896 – 1958), popredného organizátora a funkcionára slovenských krajanských spolkov v USA *Gustáva Košíka* (1887 – 1956) alebo advokáta a politika *Ludovíta Bazovského* (1872 – 1958). RUTTKAY, Fraňo. *Slovenskí kolaboranti v službách maďarskej iredenty: 1920 – 1938*. Bratislava: Kubko Goral, 1998, s. 18 – 20.

¹³ VELKÝ, Jozef (ed.). *Encyklopédia Slovenska*. 2. vyd. 1. zväzok A – D: Aba – džez. Bratislava: Veda, 1985, heslo Dvortsák Viktor, s. 615.

¹⁴ OLEJNÍK, Milan. *Politické a spoločenské aktivity maďarskej minority v prizme štátnych orgánov a dobovej slovenskej tlače (1918 – 1929)*. Košice: [s.n.], 2011, s. 52.

¹⁵ Tamže, s. 86.

¹⁶ Nariadenie ministra – plnomocníka vlády Československa pre správu Slovenska č. 41/1919 (1131/1919. adm) o zákaze oslavovania 15. brezna (marca).

¹⁷ Nariadenie ministra – plnomocníka vlády Československa pre správu Slovenska č. 39/1919 (1007/1919. adm) o zástavách, znakoch (cimeroch) a odznakoch.

¹⁸ Slovenský národný archív: fond Krajinský úrad v Bratislave 1928 – 1939, Prezídium a sekretariát krajinského prezidenta 1928 – 1939, kr. 294, inv. j. 307. Prezídium Krajinského úradu v Bratislave od Okresného úradu v Trenčíne: *Vyvesovanie cudzích štátnych vlajok* zo 17. apríla 1937.

Veškerá vzdělávací činnost spolku se provádí výlučně jen ve znamení maďarské kultury a maďarské písně, jako by na světě jiná kultura nebyla a to zejména kultura československá. Státní myšlenka československá je při přednáškách pořádaných Sz m ke vubec opomíjená, naopak, chválí a velebí se jenom to co je čiste maďarské a tím se pozvolna naočkovává i do prostých venkovských lidí cítění velkomad'arské a sklony k irredentě. Na večírcích pořádaných Sz m Ke objevují se často maďarské národní barby v nějaké skryté formě (výzdoba stolu, květiny.)....“¹⁹

Medzi ďalšie obmedzovanie maďarskej kultúry v Československu v mene boja proti irredente, nepochybne, možno zaradiť zákaz spievania a hrania maďarskej hymny, patriotickej piesne *Szózat* či iných maďarskojazyčných piesní. Pri samotnom stíhaní hymny v prizme dobových dokumentov vidno nekonzistentnosť stíhania tejto činnosti s ohľadom na zásadu *nullum crimen sine lege nulla poena sine lege*. Neustálená prax pri vyvodzovaní trestnoprávnej zodpovednosti kvôli verejnému spievaniu alebo hraniu maďarskej hymny tak mala za následok, že v niektorých prípadoch súd pri obžalobe v predmetnej veci niekedy vyhovel a pri niektorých nie. Problémom bola taktiež nejednotnosť v otázke klasifikácie tohto trestného činu – išlo o trestný čin poburovania, subsumovateľný pod § 172 ods. II uhorského trestného zákona alebo § 173?²⁰ Zákaz hrania sa okrem hymny dotkol aj piesní, ktoré oslavovali vojenské tradície bývalej monarchie alebo znevažovali Československo.²¹

To isté platilo pre piesne a popevky mládežníckych skautov, v ktorých ani nebolo nutné nájsť irredentistický prvok, problematickým sa javilo aj vyzdvihovanie maďarskej domoviny a vyjadrovanie lásky k nej.²²

CENZÚRA A ZÁKAZ KOLPORTÁŽE A PREDAJA TLAČE A KNÍH Z MAĎARSKA

Ďalším osobitným opatrením, pomocou ktorého sa v medzivojnovom období na Slovensku viedol proti maďarskej irredente boj, bol zákaz dovozu a kolportáž tlače vydané v Maďarsku po dátume 28. októbra 1918, resp. akejkol'vek tlače, pri ktorej sa nedalo bezpečne overiť, že vyšla pred týmto dátumom.²³ Táto skutočnosť podnietila vznik pozoruhodného množstva maďarskojazyčnej tlače na Slovensku a rozmachu rôznych denníkov a časopisov.²⁴

Ako sa k otázke všeobecného rozširovanie tlače (bez ohľadu na jazyk) staval československý establišment? Napriek republikánskemu zriadeniu a demokratickým princípom

¹⁹ Slovenský národný archív: fond Krajinský úrad v Bratislave 1928 – 1939, Prezídium a sekretariát krajinského prezidenta 1928 – 1939, kr. 248, inv. j. 287. Prezídium Krajinského zboru Veliteľstvu VII. zboru Bratislava: *Činnosť maďarských divadiel a kultúrnych spolkov na Slovensku* z 13. marca 1938.

²⁰ Slovenský národný archív: fond Hlavné štátne zastupiteľstvo v Bratislave 1901 – 1950, kr. 81, inv. j. 369. Hlavnému štátnemu zastupiteľstvu v Bratislave od Hlavného štátneho zastupiteľstva v Košiciach: *Úprava o trestnosti spievania maďarskej hymny* z 20. novembra 1922.

²¹ Slovenský národný archív: fond Hlavné štátne zastupiteľstvo v Bratislave 1901 – 1950, kr. 14 – 15, inv. j. 160. Prezídium krajinského úradu v Bratislave všetkým pánom prednostom politických a štátnepolicajných úradov I. stolice na Slovensku /vyjmúc mestské notárske úrady v Bratislave a v Košiciach/: *Iredentistická pieseň býv. 32. p. pl. „Harminkettes baba vagyok én“* v Bratislave zo 7. septembra 1929.

²² Slovenský národný archív: fond Hlavné štátne zastupiteľstvo v Bratislave 1901 – 1950, kr. 14 – 15, inv. j. 160. Prezídium krajinského úradu v Bratislave všetkým pánom prednostom politických a štátnepolicajných úradov I. stolice na Slovensku /vyjmúc mestské notárske úrady v Bratislave a v Košiciach/: *Iredentistická pieseň „Szép vagy Magyarország gyönyörűség, zákaz spievania na Slovensku“* z 13. septembra 1932.

²³ Slovenský národný archív: fond Minister Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska, 1918 – 1927, kr. 128, inv. j. 396. Štátnym zastupiteľstvám od Ministra Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovensku: *Odňatie poštovej dopravy maďarským časopisom* z 12. marca 1921.

²⁴ „V dobe tesne poprevratovej pravidelný chod maďarského kultúrneho života utrpel nepopierateľne veľkú poruchu. Ale len na krátku dobu. Zastavenie niekoľko maďarských obdenníkov a revuí malo za následok, že kultúrne hnutie ochabovalo, tiež len na čas. Zákazom kolportáže maďarských peštianských novín rapídne a nepredvídaným množstvom maďarské časopisectvo na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi.“ JANOTA, Milan. *Život Maďarov v republike v posledných rokoch*. In *Robotnícke noviny*, 1. 5. 1925.

predstavitelia vtedajšej vládnej moci prezentovali cenzúru ako opatrenie na ochranu republiky. Nástrojom kontroly tlače sa tak stala tzv. dodatočná cenzúra. Redakcie novín mali povinnosť predložiť výtlačok policajným riaditeľstvám v Bratislave a v Košiciach, v iných mestách príslušným okresným úradom. Cenzúrou poverený policajný úradník následne označil časti článkov, ktoré považoval za závadné a odoslal skontrolovaný výtlačok štátnemu zastupiteľstvu, ktoré následne rozhodlo o cenzúrnom návrhu s konečnom platnosťou. Redakcie mali následne právo vytlačiť a vydať už scenzurované vydanie čísla svojho periodika, kde článok so závadným obsahom, poprípade jeho časť zostali vybielené.²⁵

Cenzúrne praktiky sa neaplikovali len na závadný obsah, spravidla zahŕňajúci kritiku vlády alebo vytykanie nezákonného postupu úradom. Pozornosti úradov pri kontrole cenzúry neunikli napríklad ani krížovky a tajničky, ktoré len konštatovali objektívny stav ako výsledok rozpadu uhorského štátu.²⁶ Osobitnou kategóriou v oblasti kontroly tlačovín bol nepochybne aj dovoz kníh a literatúry z Maďarska. Každé takto kolportované dielo muselo byť starostlivo skontrolované zodpovedným pracovníkom príslušného štátneho zastupiteľstva a v prípade nájdenia závadného obsahu bolo dielo zabavené konfiškačným posudkom, ktorého zákonnosť a opodstatnenosť následne preveroval aj Krajský súd. Podľa správy Prezídia krajinského úradu v Bratislave cenzorné úrady v týchto otázkach postupovali objektívne a liberálne a k zabaveniam kolportovanej literatúry dochádzalo naozaj výnimočne (medzi rokmi 1936 až 1937 šlo dovedna iba o sedem kníh) a to len v najnutnejších, právnicko opodstatnených prípadoch.²⁷

BOJ S IREIDENTISTICKÝMI ORGANIZÁCIAMI A SPOLUPRÁCA SO ZAHRANIČÍM

Medzi revizionistický diapazón inštitucionálnej povahy, s ktorými sa musela prvá republika popasovať, možno, zaradiť aj širokú paletu rôznych iredentistických organizácií pôsobiacich v Československu aj v Maďarsku. V rokoch 1918 – 1938 bolo len v Maďarsku činných okolo päťdesiat iredentistických organizácií. Najvýznamnejšou bola tzv. Felvidéki liga (Hornozemská liga) založená už krátko po vojne v januári v roku 1919. Pracoviská tejto organizácie pôsobili tajne aj na Slovensku.²⁸

Osobitnou iredentistickou organizáciou, ktorú možno spomenúť, bol polomilitaristický mládežnícky spolok *Levente*. Existencia tohto spolku spôsobovala vrásky na čele československým úradom nielen svojou aktivitou, ale hlavne množstvom svojich členov u nás aj v Maďarsku. Aj samotné členstvo v tejto organizácii bolo považované za nebezpečné a viedlo

²⁵ OLEJNÍK, ref. 14, s. 69.

²⁶ Konkrétne sa jednalo o maďarskojazyčný časopis *Híradó* vydaný 10. januára 1929 v Bratislave, v ktorom podľa úradov sa na 7. strane nachádza tajnička slúžiaca iredentistickej propagande v prospech Maďarska. Na 58. otázku „Ez sinli háborút a legjobban“ teda „Najviac trpí svetovou vojnou“ prináša tajnička odpoveď „a csonka Magyarország“ teda „okypťené Maďarsko“. Slovenský národný archív: fond Hlavné štátne zastupiteľstvo v Bratislave 1901 – 1950, kr. 11, inv. j. 125. Pánovi prednostovi štátneho zastupiteľstva v Bratislave z 25. februára 1929.

²⁷ Kontrola kolportovaných kníh sa týkala akejkol'vek literatúry, vrátane tej náučnej a vedeckej. Práve tá sa často stávala pre československé cenzorské úrady problematickou. Ako príklad obsahu závadného diela možno uviesť knihu „Magyarság szélleli néprajza“ vydaného Maďarskou kráľovskou univerzitnou tlačiarňou, zabavené konfiškačným nálezom z 26. apríla 1937 č. TlZ 83/36-1 z dôvodu vyobrazenia máp Veľkého Maďarska propagujúc tak iredentistické tendencie. Uvedené vyobrazenia máp v tomto diele tak naplňovali skutkovú podstatu trestného činu poburovania proti československého štátu a jeho vzniku v zmysle § 14 ods. 1 zákona č. 50/23 Sb. z. a n. Toto zabavenie bolo potvrdené aj nálezom Krajského súdu Tl. 140/36/2 v Bratislave z 25. apríla 1936. Slovenský národný archív: fond Krajinský úrad v Bratislave 1928 – 1939, Prezídium a sekretariát krajinského prezidenta 1928 – 1939, kr. 235, inv. j. 278. Vládny radca a policajný riaditeľ Policajnému prezídiu: *Pamäti prezidenta Beneša – doprava do Maďarska* z 21. augusta 1937.

²⁸ RUTTKAY, ref. 12, s. 29.

k mnohým prípadom zadržania a stíhania maďarských štátnych príslušníkov a členov spolku Levente, ktorí často prišli na Slovensko len za účelom kúpeľného turizmu alebo rekreácie.²⁹

S problematikou iredentizmu v medzivojnovom období sa najvyššie československé politické kruhy museli vysporiadať nielen doma, ale aj na medzinárodnej úrovni. Za úspech v tejto oblasti možno označiť podpísanie československo-rakúskej dohody 10. januára 1920, ktorá bola namierená proti Maďarsku a ambíciám budúceho maďarského revizionizmu v Burgenlande.³⁰ Neskorší *modus vivendi* v tejto oblasti bola spolupráca s ďalšími nástupníckymi štátmi, menovite Rumunskom a Juhosláviou, uzavretím spojeneckých zmlúv v rokoch 1920 až 1921, známych ako Malá Dohoda. Tá mala zabezpečiť ich jednotný a koordinovaný postup proti iredentizmu a revizionizmu horthyovského Maďarska.³¹

Paleta metód a prostriedkov, ktorými Maďarsko a maďarská spoločnosť protestovali a bojovali proti neodvratnému zániku monarchie a s tým spojenými okolnosťami počas mierových rokovaní ako aj po nich, bola nepochybne veľmi široká a pestrá. To isté platí aj pre nástroje, aké v boji s iredentistickými snahami použilo Československo. Pre potreby nášho článku sa samozrejme jedná iba o demonštratívny výpočet, nakoľko šírka aj hĺbka problematiky nám nedovoľuje komplexnejšiu analýzu.

ZÁVER

Aké právne nástroje teda používala Československá republika pri boji s maďarskou iredentou na Slovensku? V prvom rade je nutné pochopiť samotné vnímanie tematiky iredenty či revizionizmu v medzivojnovom období – ako akúkoľvek prejavenu formu nesúhlasu či kritiku so vznikom či formovaním hraníc československého štátu, či prejavovanie pozitívnych tendencií voči Uhorsku/Maďarsku a to bez ohľadu na formu a obsah tohto prejavu.

Zápas s maďarským iredentizmom tak mal rôzne podoby – zásahy do zhromažďovacieho práva vo forme jeho zákazov či iných obmedzovaní, monitorovanie a stíhanie osôb za členstvo v iredentistických spolkoch či osôb podporujúcich maďarské záujmy, zákaz verejného slávenia maďarských sviatkov, zákaz používania maďarských národných farieb, zákaz hrania a spievania maďarskej hymny či iných patriotických piesní, cenzúra a obmedzenie kolportáže tlače a kníh z Maďarska alebo uzatváranie medzinárodných dohôd s inými štátmi s cieľom posilniť spoločnú spoluprácu a koordináciu s bojom proti nebezpečnej maďarskej iredente.

Pri používaní týchto právnych nástrojov sa československá moc často dostávala do priameho rozporu s demokratickými princípmi, na ktorých bola konštruovaná. Mať slobodnú možnosť prejavovať svoje názory, svoje etnické a národnostné cítenie či už prostredníctvom národných farieb, hymny alebo sviatkov bezpochyby možno zaradiť do slobody prejavu. Samotná sloboda prejavu ale v tomto období nebola úplne jasne definovaná. Rovnako aj podľa vtedajšej judikatúry nebolo jednoduché určiť hranicu medzi objektívnou a subjektívnou kritikou. Akékoľvek prejavy kritické voči vládnemu a štátnemu zriadeniu boli v praxi veľmi ľahko obmedziteľné. Túto skutočnosť nám potvrdzuje aj dobová právnická literatúra.³²

Československo ale napriek všetkým už spomenutým deficitom dávalo menšinám možnosť rozvoja kultúrneho života, hoci aj v tomto prípade išlo hlavne v prvých rokoch

²⁹ Slovenský národný archív: fond Hlavné štátne zastupiteľstvo v Bratislave 1901 – 1950, kr. 1, inv. j. 6. Krajinský prezident všetkým Pánom okresným náčelníkom, pánovi správcovi polit. expozitúry okresného úradu v Šahách a vo Vyšnom Svidníku, pánu policajnému riaditeľovi v Bratislave a v Košiciach, pánu správcovi policajného komisariátu v Komárne, Parkani, Lučenci, Rimavskej Sobote: *Stíhanie maďarských štátnych príslušníkov za prechodného pobytu na území ČSR pre členstvo v maďarských iredentistických organizáciach* zo 17. augusta 1936.

³⁰ PÁSTOR, Zoltán. *Slováci a Maďari*. Martin: Matica slovenská, 2011, s. 66.

³¹ RUTTKAY, ref. 2, s. 24.

³² WEYR, František. *Československé právo ústavné*. [1. vyd.]. Praha: Melantrich, 1937, s. 271.

republiky o snahu vytvoriť nový organizačný rámec, ktorého cieľom bolo vybudovať úplný nový demokratický a kultúrny menšinový systém a to aj prostredníctvom zásahov do aktivity a štruktúr ešte za monarchie založených kultúrnych ustanovizní.³³

Napriek legitímnemu cieľu zákonných opatrení s bojom voči maďarskej iredente, ktorým bola ochrana štátu, jeho zriadenia a hraníc, tak musela prvá republika tancovať často na hrane ústavnosti a republikánskych hodnôt. Samotné Československo tak pri napĺňaní svojej demokratickej vízie slobodného a občianskeho štátu nepochybne malo aj svoje zlyhanie – ktoré je nutné chápať v kontexte vtedajšej medzinárodnej situácie a povojnového usporiadanie celej strednej Európy.

---

³³ BORSODY, István (ed.). *Magyarok Csehszlovákiában 1918 – 1938*. Somorja [Šamorín]: Méry ratio, 2022, s. 89.